

TÜRKİYE CUMHURİYETİNDE ERKEN DÖNEM TARİH YAZIMI

Ahmet ATEŞ*

ÖZET

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile birlikte ekonomiden siyasete pek çok alanda inkılap olarak tanımlanan bir takım gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelerden en önemlilerinden birinin tarih yazımı alanında yaşandığı savunulabilir. Yeni kurulan Cumhuriyetin hem ulusal hem de uluslararası meşruiyetini sağlamak amacıyla başlatılan tarih yazımı çalışmaları, Batı bilim anlayışına uygun bir metodoloji arayışı içinde kendisine bir istikamet belirlemiştir. Bu bağlamda Pozitivizm, Romantik Tarih Yazımı ve Annales Okulunun tarih metodolojileri ulusal tarih yazımında kullanılmıştır. Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyeti erken dönem tarih yazımı çalışmaları üzerinde yukarıda değinilen metodolojilerden hangilerinin etkili olduğu ve çalışmaların bazılarının başarısız olmasının nedenleri tartışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tarih Yazımı, Pozitivist Tarih Anlayışı, Romantik Tarih Yazımı, Annales Okulu, Türk Tarih Tezi

EARLY PERIOD HISTORIOGRAPHY IN THE REPUBLIC OF TURKEY

ABSTRACT

With the emerge of the Republic of Turkey as a new state, there have been some developments from economy to politics, which are called as revolution. It can be argued that one of the most important of these developments was done in the field of historiography. The historiography studies initiated with the aim of ensuring both the national and international legitimacy of the newly established Republic, have set a direction for itself in search of a methodology appropriate to Western science understanding. In this context, Positivism, Romantic History Writing and the history methodologies of the Annales School have been used in national history writing. In this study, it is discussed which of the above mentioned methodologies are effective on the early historiography studies of Republic of Turkey and why some of the studies are unsuccessful.

Key Words: Historiography, Positivist History Understanding, Romantic History Writing, Annales School, Turkish History Thesis

* Doktora Öğrencisi, Selçuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş döneminde tarih, iktidar-meşruiyet ilişkisini hem ulusal hem de uluslararası ölçekte kurmada etkili bir araç olarak görülmüştür. Çünkü geçmişin bilgisi olarak tanımlanan tarih, iktidar sahiplerinin kendilerini ve oluşturdukları kurumları meşrulaştırmak için ilgilendikleri bir alan da olmuştur. İktidarın kökleri ne kadar eskiye dayanırsa, yaptığı icraatlar ve oluşturduğu kurumlar toplumun zihninde daha kolay meşruiyet kazanabilmektedir. Bu fikir insanlığın her döneminde ortaya çıkmıştır. Örneğin Hitit kralları yaptıkları işlerin hesabını tanrıya vermek maksadıyla *anallar* yazdırmışlardır. Bunlar iktidar ile tarih arasındaki ilişkinin ilk örnekleridir. Bu sayede krallar kendilerinin ne kadar dürüst olduğunu topluma anlatma fırsatı yakalarken, kendi iktidar alanlarını kolayca pekiştirmişlerdir. Ortaçağ dünyasında ortaya çıkan *kronikçilik* benzer bir işlev üstlenmiştir. Kronikler hükümdar iktidarda kaldığı sürece onun attığı tüm siyasi eylemleri ve olayları yıl yıl kaleme almışlardır. Ancak kroniklerde kralı eleştiren ya da yönetimin eksikliklerini ele alan yazım sayısı oldukça sınırlı olmuştur. Bu açıdan kronikçiliğin aynen anallarda olduğu gibi hükümdarın menfaatine hizmet ettiği görülmektedir.¹

Erken dönem tarih çalışmalarının uluslararası hedefi yeni kurulan Cumhuriyet'in uluslararası meşruiyetini sağlamaktır. Çünkü Batı merkezli tarih çalışmalarında Türkler Avrupa uygarlığını tehdit eden işgalci bir öteki olarak tahayyül edilmekteydi. Bu önyargıların giderilmesi maksadıyla tarih alanında yapılan çalışmalar hızlandırılmıştır. Orta Asya geçmişine vurgu yapılarak hazırlanan Türk Tarih Tezi ile Türk ulusunun dünya tarihinin gelişiminde kilit rol oynadığı ispat edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Kadim Mezopotamya, Anadolu ve Ege kültürlerini yaratanların Türkler olduğu ileri sürülerek Cumhuriyet coğrafyasındaki Türk varlığı meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Kısaca erken dönem tarih çalışmaları ile tüm dünyaya ve özellikle Batıya bugünkü dünya uygarlığını yaratanlar arasında Türkler de vardı ve Anadolu Türklerin ana yurdudur denilmeye çalışılmıştır.²

Tarih çalışmaları uluslararası olduğu kadar ulusal meşruiyetin sağlanması içinde yapılmıştır. Cumhuriyetin erken dönemlerinde tarih üzerinden ulus bilinci oluşturma

¹ Ahmet Şimşek, "Türkiye'de Tarih Eğitiminin Ulusallığı ve Avrupa Merkezilikçiliği", *TSA*, Sayı: 1, 2007, s. 11.

² Foti Benlisoy ve Stefo Benlisoy, "Milliyetçi Tarihyazımı ve 'Azgelişmişlik Bilinci': Yunan Tarihyazımında Geçmiş Algıları", *Toplum ve Bilim*, Sayı: 91, 2001, s. 248.

çabaları bu şekilde açıklanabilir. Bu bağlamda tarih çalışmaları ulusalcı bir bakış açısı üzerine şekillenmiştir. Anderson'a göre "ulus hayal edilmiş bir siyasi topluluktur ve kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir". Kısaca ulus bilincinin gelişmesinde ortak bir takım şeylere sahip olmak ve diğer pek çok farklılığı unutmak yatmaktadır.³ Hobsbawm bu ortak noktaların bina edilmesi için tarihi gerekli görmüştür. Ona göre bina edilecek gelenek "alenen ya da zımnen kurallarca yönlendirilen ve bir ritüel yada sembolik bir özellik sergileyen, geçmişle doğal bir süreklilik anıttırır şekilde tekrarlara dayanarak belli değerler ve davranış normlarını aşlamaya çalışan bir pratikler kümesi" şeklinde düşünülmelidir. Ona göre gelenek icat etmenin en önemli unsurlarından bir tanesi geçmişe referans göstermektir. Bu sayede formelleşme ve rutinleşme başarıya ulaşabilir.⁴

Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti ulusal ve uluslararası hedefleri bağlamında tarih yazımını önemli görmüştür. Fakat bu maksatla yapılan tarih çalışmaları gelişigüzel yapılmamıştır. Dönemin tarihçileri bir takım metodolojiler izleyerek tarih çalışmalarına bilimsellik katmaya çalışmışlardır. Bu bağlamda Pozitivist tarih anlayışı, Romantik tarih anlayışı, Alman Tarih Okulu ve Annales okulunun metodolojilerinin tarih yazımı çalışmalarında etkili olduğu savunulabilir. Bu çalışmada bu metodolojilerin neyi ifade ettiği ve hangi yönleriyle erken dönem tarih yazımı üzerinde etkili olduğu tartışılmaktadır.

TARİH YAZIMI METODOLOJİLERİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE'DE Kİ ETKİLERİ

19. yüzyılda Batının askeri ve siyasal olarak dünya üzerinde etkili olması tarih çalışmalarına olan ilgiyi de arttırmıştır.⁵ Tarihi bir bilimsel disiplin haline getirmek için yapılan çalışmalar⁶ bu dönemin tarih yüzyılı olarak anılmasına neden olmuştur.⁷ Özlem'e göre 19. yüzyılda Batı'da tarih yazımına yönelik çalışmaların artması sonucunda başta Hegel olmak üzere Herder, Ranke, Michelet ve Croce gibi düşünürler yaptıkları çalışmalar ile modern tarih yazımının ilk örneklerini sunmuştur. Gene aynı

³ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler: Miliyetçiliğin Kökekenleri ve Yayılması**, Metis, İstanbul, 2009, s. 20.

⁴ Eric Hobsbaw ve Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, Agorakitaplığı, İstanbul, 2006, s. 2-5

⁵ Patric O'Brien, "Historiographical Traditions And Modern Imperatives For The Restoration Of Global History", **Journal of Global History**, 2006, s. 11

⁶ Edvard Hallet Carr, **Tarih Nedir**, İletişim, İstanbul, 2008, s. 11

⁷ Doğan Özlem, **Tarih Felsefesi**, İnkılap, İstanbul, 2001, s. 114.

dönemde Engels ve Marx, Hegelci sistematüğün çizgilerini taşıyan bir tarih yazımı ortaya koymuştur.⁸ Modern anlamda başlayan bu tarih yazıcılığı *historiografi* adı altında kavramsallaşmıştır. Aynı dönemde tarihsel olaylar arasındaki ilişkilerin tespit edilmesi, toplumların üretim biçimlerine göre tanımlanması ve toplumların gelişim çizgilerinin belirlenmesine dönük çalışmaların yapılması, tarih çalışmalarına verilen önemi daha da arttırmıştır.⁹

Bu yüzyılda bir disiplin olarak beliren tarih yazıcılığı, başta Osmanlı coğrafyasında bağımsızlığını kazanan balkan devletleri ve Hindistan gibi sömürge sonrası devletler tarafından siyasi ve ideolojik içeriğine sahip modernleşme projelerine bir tür meşrulaştırıcı destek alanı olarak görülmüştür.¹⁰ Örneğin Arnavutluk ve Yunanistan homojen bir toplum oluşturmak için tarih yazıcılığına önem vermişlerdir.¹¹ Türkiye Cumhuriyetinin kuruluş döneminde benzer tarih yazımı çalışmaları yapılmıştır. Davutoğlu Cumhuriyetin kuruluşu ile başlayan tarih çalışmalarını “Selçuklu ve Osmanlı döneminin atlanarak yeni bir tarihin İslam-öncesi Türk ve Anadolu kültürlerine dayalı olarak kurulma çabası” şeklinde tanımlamaktadır.¹² Bu çalışmalar incelendiğinde metodolojik bir çeşitliliğin varlığı görülmektedir.

POZİTİVİST TARİH ANLAYIŞI

17. yüzyılda Newton ve Hume gibi düşünürlerin çalışmaları ile ortaya çıkan pozitivist metodoloji, matematik gibi disiplinlerde kullanılan deney ve gözlem metodunu akli çıkarımların önüne geçirmiştir. Buna göre elde edilen bilginin sonuçlarının kontrol edilebilir ve tekrarlanabilir olması *nesnel bilgiyi* doğurmaktadır. Bilimsel çalışmalarda nesnel bilginin insanın elde edebileceği en kusursuz hakikat olarak kabul görmesi, fizik ve matematik dışındaki disiplinlerde pozitivist metodolojinin taklit edilmesine neden olmuştur.¹³ 19. yüzyıl pozitivist bilim anlayışı

⁸ Doğan Özlem, *a.g.e.*, s. 154

⁹ Ahmet Şimşek, *a.g.e.*, s. 11

¹⁰ Ahmet Davutoğlu, “Tarih İdraki Oluşumunda Metodolojinin Rolü: Medeniyetlerarası Etkileşim Açısından Dünya Tarihi ve Osmanlı”, **Divan**, Cilt: 4, Sayı: 7, 1999, s. 5.

¹¹ Piro Misha, “Invention of a Nationalism: Myth and Amnesia”, **Albanian Identities: Myth and History**, (Ed. Stephanie Schwandner-Sievers ve Bernd Jürgen Fischer), Indiana University Press, Indiana, 2002, s. 34.; Margarita Miliore, “Europe the Clasic Polis and the Greek Nation: Philhellenism and Hellenism in Nineteenth –Century Britain”, **The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797-1896)**, (Ed. David Ricks), Roulledge, New York, 2016, s. 65-70.

¹² Ahmet Davutoğlu, *a.g.e.*, s. 5.

¹³ Ahmet Şimşek ve Ali Satan, **Milli Tarihin İnşası**, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 12-13.

felsefe ve tarih gibi çalışma alanlarının bilimsellik konusunu tartışmaya açmıştır. Bu nedenle akademisyenler tarih çalışmalarını pozitivist bilim anlayışına uygun şekilde yürüterek tarihin bir bilim olması için çaba harcamışlardır. Böylece tarihin bilinmesini olanaklı kılan yasalar ortaya konulmuştur.¹⁴

Pozitivist tarih anlayışı sosyal bilimlerin doğa bilimlerinde izlenilen metodolojiye göre yapılması maksadıyla ortaya çıkmıştır.¹⁵ Sosyal bilim çalışmalarında katı bir olgu değer ayrışmasının gerekliliği üzerinde durmuştur. Tek tipçi bir anlayışa sahip olan pozitivism, sosyal bilimlerde de doğa bilimi yöntemlerinin kullanılması gerekliliğini vurgularken, bilimsel bilginin duyu verilerine yönelik varsayımlardan oluştuğunu kabul etmektedir. Bu yaklaşım Doğuştan bilginin var olmadığını kabul ederken bilimsel bilgiye yalnızca deney, gözlem ve tecrübelerle ulaşılabilineceğini savunmaktadır.¹⁶ Kendisine bilgi anlayışında ampirist, ahlak öğretisinde yararçı, politika öğretisinde liberal bir yöntem belirleyen pozitivism tarih çalışmalarını doğa bilimlerine benzetmeye çalışmıştır. Fransa ve İngiltere’de ağırlık kazanan bu çalışmalarla tarihin de bir bilim olduğunu ortaya koymak adına doğa biliminde olduğu gibi yasalar oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁷ Ranke bu bağlamda ortaya çıkan düşünürlerden biri olmuştur. Ranke birincil belgesel kaynakları kullanıp yorumlama tekniğini geliştirmiştir. Bu açıdan o, modern bir disiplin olarak akademik tarihi kuran kişi olmuştur.¹⁸

Ancak pozitivist tarih anlayışının, tarihi bulguları bir laboratuvar aracı haline getirerek kanunlaştırma amacı, basit bir olguculuk düzeyinde kalmıştır. Çünkü pozitivist anlayış, ortaya koyduğu yasallık iddiasına rağmen ampirizm ve nesnellik saplantısı nedeniyle maddi içeriğe sahip olmayan sosyal ve kültürel olayların tarihselliğine dikkat etmemiştir. Örneğin metafizik etkenlerinin olaylar üzerindeki etkisini reddedilmiştir. Ayrıca şahsiyetleri öne çıkaran tarih çalışmalarını bilimsel kabul edilmemiştir. Sonuç

¹⁴ Kubilay Aysever, “Tarihte Yöntem Sorunu ve Fenomenolojisi”, **Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, Cilt: 15, 1994, s. 26.

¹⁵ Steve Smith, “Positivism and Beyond”, **International theory: Positivism & Beyond** (ed. Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski), Cambridge University Press, New York, 1996, s. 11.

¹⁶ Bilgehan Emekler, “Uluslararası ilişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, **Bilge Strateji**, Cilt: 3, Sayı: 4, 2011, s. 143.

¹⁷ Doğan Özlem, *a.g.e.*, s. 150.

¹⁸ John Tosh, **Tarihin Peşinde**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s. 15

olarak pozitivism Tarihi olayların çıkış sebepleri ve etkenleri araştırmak amacıyla yapılan bilimsel bir faaliyet olarak değerlendirmiştir.¹⁹

Türkiye’de erken dönem tarih yazımı çalışmalarında pozitivist metodolojinin etkili olduğu görülmektedir. Çünkü kuruluş aşamasında ortaya atılan iddiaların uluslararası meşruiyet kazanması için bilimsel bir temeli olması gerekmektedir. Bu nedenle Türk tarih çalışmaları kapsamında arkeoloji başta olmak üzere antropoloji ve dil bilimi gibi disiplinlerden faydalanılarak olgular üzerinden tarih çalışmaları yürütülmüştür.²⁰ Atatürk’ün izni ile kurulan Türk Tarihi Tetkiki Cemiyeti, bu çalışmaların en büyük destekçisi olmuştur. Çalışmaların büyük bir çoğunluğu Orta Asya Türk tarihi üzerine yoğunlaşmıştır.²¹ Arkeoloji, antropoloji ve dil bilimi gibi disiplinlerin yardımı ile ulaşılan eserler ulusal tarih yazımında kullanılmıştır. Örneğin Necip Asım Yazıksız 1924 yılında yazdığı *Orhun Abideleri* başlıklı çalışma pozitivist tarih yazımının olguculuk anlayışını yansıtmaktadır.²² Bununla birlikte 1928 yılında Wells’in “Cihan Tarihinin Ana Hatları” eseri tercüme edilmiş ve Tarih Tetkiki Cemiyetince dört ciltlik bir kitap basılmıştır.²³

ROMANTİK TARİH ANLAYIŞI

19. yüzyıl pozitivist bilim anlayışının üzerinde etkili olduğu tarih çalışmalarına ilk ciddi meydan okuma Herder tarafından getirilmiştir. Aysevener’e göre Herder bu dünyada doğa bilimsel bir genellik aramanın boş olduğunu savunmaktadır. Çünkü tarihte doğa bilimlerinde olduğu gibi bir yinleme yoktur ve tarihsel olaylar kendilerine özgüdür. Bu yüzden tarihte nesnel bilgiye ulaşmak mümkün değildir.²⁴ Tarih yazımı bağlamında ortaya çıkan ve gelişen *romantik tarih anlayışı* 19. yüzyıl milliyetçiliğini destekleyen en önemli çalışma alanlarından biri olmuştur. Ulusal birliğin sağlanması için ulusların tarihi daha eskiye götürülerek, zafer ve başarılar ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca ulusal tarih, kahramanların olduğu şanlı bir geçmiş olarak yeniden yaratılmaya

¹⁹Nevzat Köken, *Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları Ve Tarih Eğitimi (1923 -1960)*, (yayınlanmış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002, s. 36.

²⁰ *a.g.e.*, s. 149-150.

²¹ Ahmet Şimşek, *a.g.e.*, s. 12-13.

²² Tuncay Böler, “Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları”, Cilt: 1, Sayı: 25, 2009, s. 200.

²³ Yenal Ünal, “Türkiye’de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi(15-20.YY) ve Türk-Batı Tarihçiliğine Örnek iki Kitabın karşılaştırmalı Analizi”, *Kelam Araştırmaları*, Cilt.8, Sy.2, 2010, s. 194-195; Şefik Taylan Akaman, “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, 2011, s. 82.

²⁴ Kubilay Aysevener, “Tarihte Yöntem Sorunu ve Fenomenolojisi”, *Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi*, Cilt: 15, 1994, s. 26.

çalışılmıştır.²⁵ Mitler ve semboller yaratılması bu tarihçilik anlayışında desteklenmiştir.²⁶

Romantizmi özellikle Alman İdealizminden, Fichte ve Schellingden etkilenmiş ve Alman idealizmi ile birlikte gelişmiştir. Romantizm, tarih yazımını Aydınlanmanın ve Alman idealizmi etkisi altında bir ilerleme süreci olarak görürken, insanlığın tam bir yetkinliğe doğru ilerlemesi olarak görmüştür. Geçmişin olgusal olarak tam olarak asla ortaya çıkarılamayacağına inanmış ve bu yönüyle pozitivist tarih anlayışını eleştirmiştir. Romantik tarih anlayışı, sistematik temellere dayanmaktan çok, tarihe yöneltilmiş estetik coşkunun ifadesi olarak şekillenirken kendisini “tarihin üzerine coşkulu bir şiir” olarak tanıtmıştır.²⁷ Smith’de benzer bir durumu işaret etmektedir. Ona göre “eski bir etnik çekirdek etrafında inşa edilecek uluslar için hem “tarih” hem de “toprak” ulus inşasında gerekli araçları ve kalıpları sağlar. Farklı kimlikleri içinde barındıran rengarenk bir halkı kurumsallaşmış bir ulusa dönüştürmek, onlara kimlik ve aidiyet duygusu vermek, onları birleştirmek ve bütünleştirmek için sembolik bir çerçeveye ihtiyaç duyulur. Bu nedenle topluluğu canlandırma adına mitler ve sembollere ihtiyaç duyulur ki bunlar sayesinde topluluk harekete geçirilebilir ve istikrar yakalanabilir. Bu da ancak, geçmişin mitolojisi ve doğanın şiirselliği ile sağlanabilir”.²⁸

Bu yönüyle romantik tarih anlayışı, aydınlanmacıların tarihe yönelik evrensellik ve rasyonellik iddialarına, özgünlük iddiası ile karşılık vermiştir. Köken’e göre bu akımın öncülerinden olan Alman felsefeci Gottfried von Herder ve onun takipçileri milliyet teorisini her halkın kendine has bir halk ruhunun olduğunu iddia etmişlerdir. Bu kültürel bütünlüğün ise milletin tüm üyelerince paylaşılan ve tarihi tecrübelerinden oluşan bir tarih akışında oluştuğunu iddia etmektedir. Romantik tarihçiler millete ait otantik kimliğin ortaya çıkmasının en önemli şartlarından bazılarının ise arkeoloji, tarih ve filoloji gibi bilimlerin kullanılması olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle Avrupa’da mimari ve folklor alanındaki örf ve adetler incelenerek kayıp milli kültür ortaya çıkarılmıştır.²⁹ Ayrıca romantik tarih çalışmaları mitoslar, fabllar ve destanlar ile ilgilenmişlerdir.

²⁵ Ahmet Şimşek ve Ali Satan, **Milli Tarihin İnşası**, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2011, s. 18.

²⁶ Nevzat Köken, *a.g.e.*, s. 33.

²⁷ Doğan Özlem, *a.g.e.*, s. 131-134

²⁸ Anthony D. Smith, **Ulusların Etnik Kökeni**, Dost Kitapevi, Ankara, 2002, s. 255-265

²⁹ Nevzat Köken, *a.g.e.*, s. 33-35

Erken dönem tarih çalışmalarında romantik tarih yaklaşımı etkili olmuştur. Çünkü Osmanlı'da millet, bugün kullanıldığından daha farklı bir anlamı taşımaktaydı. O dönemde millet "community-communitias" kavramı dini topluluğu karşılayan bir anlamda kullanılmıştı. Osmanlı milletleri her biri kapalı bir kompartıman oluşturan farklı gruplardan oluşurken bu gruplar arasında aynı dili konuşanlar olsa bile mezhep ayrılığına dayalı kapalılık çerçevesinde değerlendiriliyorlardı. Gene aynı mezhepten olup farklı dilleri konuşanlar için aynı kompartıman söz konusuydu. Bu durum maddi kültür ve hayat tarzında, folklorda karşılıklı etkileşimlere açıklık sağlamış, bir Osmanlı tarzı yaşam biçiminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak gene aynı durum, yazılı kültür, bilim ve düşüncede ortak bir Osmanlı kültürünün doğuş ve gelişimini etkilemişti. Sonuç olarak Osmanlı milletleri tarihi ulusçuluktan önceki dönemi kapsayan ve ifade eden bir tarihi dönemi çağrıştırır. Yani ulus, dil ve ırk aidiyetine dayanan bir kavramken Osmanlı'daki millet kavramı mezhep ve din aidiyetine dayanmaktaydı.³⁰ Erken dönem Tarih yazımı çalışmalarına yansıyan seçici ve dönüştürücü tarih anlayışı Osmanlı'da ki millet anlayışını ulus kavramıyla değiştirirken tarihe yönelik ciddi bir seçicilik hareketi başlatıldı.³¹ Bu bağlamda Türklerin Anadolu da ki varlığını ve dünya medeniyetindeki yerini daha eskiye dayandırmak maksadıyla tarih çalışmaları yapıldı. Kara'ya göre Fuat Köprülü'nün eleştirilerine rağmen bu dönemde romantik tarih anlayışını bir yöntem olarak kabul eden Yusuf Ziya, Reşit Galip, Şevket Aziz, Hüseyin Cahid ve Afet İnan gibi isimler ulusal tarih yazımı için çalışmalar yürütmüştür. Ortaya çıkan tarih çalışmalarında eski uygarlıkların büyük çoğunluğunun Türk olduğu iddia edilmiştir. Bu bağlamda antik Mısır, Yunan, Sümer, Eti, Çin ve Hint medeniyetlerinin Türkler tarafından kurulduğu iddia edilmiştir.³² Türk Tarih Tezi ortaya atılmıştır. Bu teze göre Hititler, Sümerler ve Etrüsklerin Türk kökenli oldukları iddia edilmiştir. Daha da ileriye gidilerek dünyadaki tüm ulusların etnik kökenlerinin Türklerden geldiği savunulmuştur. Bu iddialar Güneş Dil Teorisi olarak bilinen çalışmayı doğurmuştur.³³

³⁰ İlber Ortaylı, **Osmanlı Düşünce Dünyası ve Tarih Yazımı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010, s. 147-149.

³¹ Hasan Aksakal, "Türk Modernleşmesinin Ambivalent Doğası: Modernleşme, Milliyetçilik, Medeniyet İlişkisi Üzerinden Türkiye'yi Okumak", **ZFWT**, Cilt: 2, Sayı:1, 2010, s. 258.

³² Seyfullah Kara, "Milli Tarih Anlayışının Romantik Devri: Cumhuriyetin İlk Yılları", **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 13, 2004. 326-327.

³³ Ömer Demircan, "Güneş-Dil Teorisi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, Sayı: 8, 2012, s. 120; Emine Erden Kaya, "Erken Cumhuriyet Dönemi Ulus İnşa Sürecinde İrk ve İrkçilik (1923-1938)", **Akademik Hassasiyetler**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2015, s. 32-33.

ANNALES OKULU

19. yüzyılda üniversite ve araştırma merkezlerinde profesyonel bir şekilde tarih çalışmalarının yapılması bu alanın bir disiplin olmasında önemli bir rol oynamıştır.³⁴ Ancak tarihe bilimsel olarak yaklaşılabilceği, fakat bunun bir sınırının olduğunu savunan düşünürler, klasik tarih anlayışının dışına çıkmayı başarmışlardır.³⁵ 1929 yılında kurulan ve yaygın olarak Annales adıyla bilinen grubun çalışmaları bu kapsamda değerlendirilebilir. Grubun merkezinde Lucien Febre, March Bloch, Fernard Braudel, Georges Duby, Jacques Lee Goff ve Emmanuel Le Roy Ladure gibi isimler yer almıştır.³⁶ Annales okulunun en önemli eleştirisi geleneksel tarih anlayışının dışında zamanın geleceğe doğru ilerleyen tek boyutlu bir zaman olmadığıdır. Onlara göre zaman görecelidir ve çok katmanlıdır. Annales tarihçilerinin yapıtığı bu yeni tarih tanımına Febre'nin II. Philippe ve France-Comte ile 16. Yüzyılda inançsızlık sorunu adlı eserlerinde, Block'un Feodal Toplum esesinde ve Braudel'ın Akdeniz Kitabı adlı çalışmalarında rastlanabilmektedir. Bu çalışmalarda Annales tarihçileri çağlar boyu bir değişimi sürecini aktarmak yerine farklı uygarlıklar arasındaki ya da bir uygarlığın içinde bir arada var olan çoğul zamanları ele almışlardır.³⁷

Annales tarihçilerinin savunduğu amaçlar üç başlık altında sıralanabilir. İlk olarak olaylardan oluşan geleneksel anlatımının yerini sorun odaklı analitik tarih almıştır. İkinci olarak siyaset odaklı bir tarihin yerine insan faaliyetlerinin tamamına odaklanan bir tarih benimsenmiştir. Üçüncü olarak, sözü edilen ilk iki amacı gerçekleştirebilmek amacıyla, coğrafya, sosyoloji, psikoloji, ekonomi, dilbilimi, antropoloji gibi bilimlerden yardım alınmaya çalışılmıştır.³⁸ Sonuç olarak Annales tarihçileri başta klasik tarih fikri olmak üzere pek çok alanda tarih yazımına getirdiği yenilikler gelişmeye olan güveni ve Batı kültürünün üstünlüğünü savunan inancı ortadan kaldırmıştır.³⁹ Böylece Annales Okulunun tarihe bakışı dünya üzerinde pek çok düşünürü etkilemiştir.

³⁴ George G. Iggers, **Yirminci Yüzyılda Tarih yazımı, Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme**, Tarih Vakfı, İstanbul, 2007, s. 1.

³⁵ *a.g.e.*, 2007, s. 51.

³⁶ Peter Burke, **Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu**, Doğu Batı, Ankara, 2010, s. 23-24.

³⁷ George Iggers, *a.g.e.*, 2007, s. 56-67.

³⁸ Peter Burke, *a.g.e.*, s. 23-24.

³⁹ George Iggers, *a.g.e.*, s. 57.

Annalesçilerin tarih yazımı üzerine getirdiği bu yenilikler ve Cumhuriyet tarihçilerinin ilgisini çekmiştir. Örneğin İnalçık'a göre Türk kültürünün kökenleri üzerine çalışmalar yapan tarihçi Fuat Köprülü, Annales okulunun önemli isimlerinden biri olan Febvre'nin savunduğu tarih metodolojisinden etkilenmiştir. Bunun en önemli kanıtı Köprülünün 1931'de yayına hazırladığı akademik çalışma olan Türk Hukuk ve İktisat Tarihi mecmuasıdır.⁴⁰

SONUÇ

Erken dönem tarih çalışmalarının yapıldığı siyasi atmosfer düşünüldüğünde, yeni kurulan Cumhuriyetin birinci önceliğinin hem ulusal hem de uluslararası meşruiyetini sağlamak olduğu görülmektedir. Bu dönemde tarih yazımı dışındaki pek çok alanda da benzer bir yaklaşım ortaya çıkmıştır. Örneğin şapka kanunu ve harf inkılabı ile yeni kurulan Cumhuriyetin Batı tarafından daha kolay kabullenilmesi hedeflenmiştir. Tarihçiler tarih yazımı çalışmalarında benzer bir amaç ile hareket etmişlerdir. Ulusal ve uluslararası meşruiyetin sağlanması amacıyla ulusal tarih yazımı teşvik edilmiştir. Bu bağlamda yapılan çalışmaların en meşhur örnekleri Türk Tarih Tezi ve Güneş Dil Teorisi olmuştur. Ancak bu tür tarih çalışmaları ortaya çıkarılırken gelişigüzel, metodolojiden bağımsız bir tarihçilik yapılmamıştır. Tarihçiler yaptıkları çalışmaların batı bilim anlayışı ile örtüşmesi ve onlar tarafından kabul edilmesi için Batıda kullanılan metodolojiyi Türkiye'ye transfer etmişlerdir. Bu çerçevede erken dönem tarih yazımında tarihçilerin Pozitivizm, Romantik Tarih Yazımı ve Annales Okulu metodolojiden faydalanarak çalışmalar yürüttüğü görülmektedir.

Ancak bu dönemde tarih yazımı üzerine yapılan çalışmalarda Batı bilim anlayışına uygunluk öncelikli olarak görülmesine karşın, ortaya atılan iddialar bu çalışmaların uluslararası meşruiyetten yoksun kalmasına neden olmuştur. Bunun bazı nedenleri bulunmaktadır. Bu dönemde devrimci ve aceleci bir atmosferin varlığı, yapılan çalışmalarda birinci elden kaynaklara çok az yer verilmesi ve projelerin kavramsal bütünlüğünün daha çok açıklama ve destekleme gerektirmesi erken dönem tarih yazıcılığının başarısızlıklarından biridir.⁴¹ Bununla birlikte Davutoğlu'nun tarih çalışmaları bağlamında ortaya koyduğu "tarihçi, tarihçinin zihin dünyasının oluşmasını

⁴⁰ Halil İnalçık, "Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings", **Review (Fernand Braudel Center)**, Cilt: 1, Sayı: 3/4, 1978, s. 70.

⁴¹ Ahmet Şimşek, "Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme", **Türkiye Günlüğü**, 2012, s. 4.

şekillendiren kültürel havza, ve medeniyet aidiyeti ve bu havza ile son derece farklı biçimlerde ilişki içinde buluna gelmiş, biri birinden farklı tarih tecrübelerine dayanan kültür havzalarından oluşan genel insanlık birikimi”⁴² tarih yazımı bileşenleri bu dönem tarih çalışmalarında göz ardı edildiği görülmektedir.

⁴² Davutoğlu, *a.g.e.*, 1999, s. 2.

KAYNAKÇA

Akaman, Şefik Taylan, “Türk Tarih Tezi Bağlamında Erken Cumhuriyet Dönemi Resmi Tarih Yazımının İdeolojik ve Politik Karakteri”, **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:1, 2011, ss. 80-109.

Aksakal, Hasan, “Türk Modernleşmesinin Ambivalent Doğası: Modernleşme, Milliyetçilik, Medeniyet İlişkisi Üzerinden Türkiye’yi Okumak”, **ZFWT**, Vol: 2, No:1, 2010, ss. 245-264.

Anderson, Benedict, **Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması**, Metis, İstanbul, 2009.

Aysevener, Kubilay, “Tarihte Yöntem Sorunu ve Fenomenolojisi”, **Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, Cilt: 15, 1994, ss. 23-30.

Benlisoy, Foti ve Stefo Benlisoy, “Milliyetçi Tarihyazımı ve ‘Azgelişmişlik Bilinci’: Yunan Tarihyazımında Geçmiş Algıları”, **Toplum ve Bilim**, Sayı: 91, 2001, ss. 242-279.

Böler, Tuncay, “Necip Asım Yazıksız ve Türk Diline Katkıları”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 25, 2009, ss. 195-208.

Burke, Peter, **Fransız Tarih Devrimi: Annales Okulu**, Doğu Batı, Ankara 2010.

Carr, Edvard Hallet, **Tarih Nedir**, İletişim, İstanbul, 2008.

Davutoğlu, Ahmet, “Tarih İdraki Oluşumunda Metodolojinin Rolü: Medeniyetlerarası Etkileşim Açısından Dünya Tarihi ve Osmanlı”, **Divan**, Cilt: 4, Sayı: 7, 1999, ss. 1-63.

Demircan, Ömer, “Güneş-Dil Teorisi”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, Say. 8, 2012, ss. 119-143.

Emeklier, Bilgehan, “Uluslararası ilişkiler Disiplininde Epistemolojik Paradigma Tartışmaları: Postpozitivist Kuramlar”, **Bilge Strateji**, Cilt: 3, Sayı: 4, 2011, ss. 139-184.

Hobsbaw, Eric ve Terence Ranger, **Geleneğin İcadı**, Agorakitaplığı, İstanbul, 2006.

Iggers, George G., **Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı, Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme**, Tarih Vakfı, İstanbul, 2007.

İnalçık, Halil, “Impact of the Annales School on Ottoman Studies and New Findings”, **Review (Fernand Braudel Center)**, Cilt: 1, Sayı: 3/4, 1978, ss. 69-99.

Kara, Seyfullah, “Milli Tarih Anlayışının Romantik Devri: Cumhuriyetin İlk Yılları”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 13, 2004, ss. 319-334.

Kaya, Emine Erden, “Erken Cumhuriyet Dönemi Ulus İnşa Sürecinde İrk ve İrkçılık (1923-1938)”, **Akademik Hassasiyetler**, Cilt: 2, Sayı: 3, 2015, ss. 21-64.

Köken, Nevzat, **Cumhuriyet Dönemi Tarih Anlayışları Ve Tarih Eğitimi (1923 -1960)**, (yayınlanmış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2002.

Miliori, Margarita, “Europe the Clasic Polis and the Greek Nation: Philhellenism and Hellenism in Nineteenth –Century Britain”, **The Making of Modern Greece: Nationalism, Romanticism, and the Uses of the Past (1797-1896)**, (Ed. David Ricks), Routledge, New York, 2016, pp. 65-80.

Misha, Piro, “Invention of a Nationalism: Myth and Amnesia”, **Albanian Identities: Myth and History**, (Ed. Stephanie Schwandner-Sievers ve Bernd Jürgen Fischer), Indiana University Press, Indiana, 2002, pp. 33-49.

O’Brien, Patric, “Historiographical Traditions And Modern İmperatives For The Restoration Of Global History”, **Journal of Global History**, 2006, pp. 3-39.

Ortaylı, İlber, **Osmanlı Düşünce Dünyası ve Tarih Yazımı**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2010.

Özlem, Doğan, **Tarih Felsefesi**, İnkılap, İstanbul, 2001.

Smith, Anthony D., **Ulusların Etnik Kökeni**, Dost Kitapevi, Ankara, 2002.

Smith, Steve, “Positivism and Beyond”, **International theory: Positivism & Beyond** (ed. Steve Smith, Ken Booth, Marysia Zalewski), Cambridge University Press, New York, 1996, pp. 11-46.

Şimşek, Ahmet “Türk Tarih Tezi Üzerine Bir Değerlendirme”, **Türkiye Günlüğü**, 2012.

Şimşek, Ahmet ve Ali Satan, **Milli Tarihin İnşası**, Tarihçi Kitapevi, İstanbul, 2011.

Şimşek, Ahmet, “Türkiye’de Tarih Eğitiminin Ulusallığı ve Avrupa Merkezietçiliği”, **TSA**, Sayı: 1, 2007, ss. 3720-3749.

Tosh, John, **Tarihin Peşinde**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

Ünal, Yenal, “Türkiye’de Tarihçilik, Tarihçiliğin Gelişimi(15-20.YY) ve Türk-Batı Tarihçiliğine Örnek iki Kitabın karşılaştırmalı Analizi”, **Kelam Araştırmaları**, Cilt.8, Sy.2, 2010, ss. 183-210.